

Hadisler Çerçevesinde Hz. Peygamber'in Eğitim Metodu

Prophet Mohammed's Teaching Method in The Framework of Hadiths

Emine DEMİL *

Öz

İnsanı diğer varlıklardan ayıran ve sorumlu kılan yönü, eğitime yetisidir. İnsanın fitratında var olan bilme ve bilgi üretme kabiliyeti ile diğer varlıklara karşı elde ettiği üstünlüğünden Kur'an'da şöyle bahsedilir: "Ve (Allah) Âdem'e bütün isimleri öğretti, sonra eşyayı meleklerle gönderdi. 'Eğer sözünüzde samimi iseniz bunların isimlerini bana söyleyin' dedi. Şöyle cevap verdiler: 'Sen bütün eksikliklerden uzaksın, öğrettiğinden başka bizim bir bilgimiz yoktur. Şüphesiz her şeyi hakkıyla bilen, her şeyi hikmetle yapan sensin' " (Bakara, 2/31-32).

İnsan için uğrunda yorulmaya, sıkıntı çekmeye değer en hayırlı gaye eğitimidir. Öğrenme niteliği insanla var olduğu için Peygamberlerin bir vazifesi de insanların eğitimiyle ilgilenmektir.

Hz. Peygamber Yüce Allah'ın ilâhî mesajını insanlara iletmekle görevlidir ve her konuda olduğu gibi eğitim öğretimde de en güzel örnek olarak vasıflandırılmıştır. Onun değerlerle yüklü sözleri, fiilleri, takrirleri, yaşamı, ahlâkı, insanlarla ilişkileri, bakış açısı dinin eğitim ve öğretim metodlarıyla ilgili genel bir çerçeve sunmaktadır. Hz. Peygamber'in eğitimde kullandığı metotlar din eğitiminde son derece önem arz etmektedir. Onun eğitimde kullandığı metodları tebliğ, tebyin, temsil, tekrar, tebşir, inzar ve tahkiye şeklinde sıralamak mümkündür. Hz. Peygamber insan eğitimine büyük ehemmiyet vermiştir. Ayrıca modern dönemde eğitim bilimlerinin bize takdim ettiği ilke ve metodların birçoğunun örneklerini Hz. Peygamber'in tatbik ettiğini ifade etmek mümkündür.

Anahtar Kelimeler: Hz. Peygamber, hadis, eğitim, ilkeler, metodlar.

Abstract

The aspect that separates man from other beings and makes him responsible is his ability to be educated. Ability to know and to produce knowledge in human nature and his superiority over other beings is mentioned in the Qur'an as follows: "And He taught Adam the names of all things; then He placed them before the angels, and said: "Tell me the names of these if ye are right." They said: "Glory to Thee, of knowledge We have none, save what Thou Hast taught us: In truth it is Thou Who art perfect in knowledge and wisdom." (Baqara, 2/31-32)

Education is the most auspicious goal for human being, which is the worthy of being tired and suffering. Since the quality of learning exists with being, a duty of the prophets is to deal with the education of people. The prophet is responsible for delivering people the divine message of God, as in all matters, the prophet was qualified as the most beautiful example in education and training. His words, actions, statements, life, morality, relations with people and perspective, each filled with an

* 25-27 Haziran 2019 tarihleri arasında Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi düzenlenmiş olan III. Uluslararası Eğitim Bilimleri ve Sosyal Bilimler Sempozyumu'nda RESSCONGRESS'te tebliğ olarak sunulmuştur.

** Dr. Öğr. Üyesi, Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Nevşehir-Türkiye, e-posta: eminedemil@nevsehir.edu.tr

abundant set of values, provide a general framework of the methods applicable in religious education and training. The methods used by the prophet in education are very important in religious education. The methods employed by Prophet Mohammed for the purpose of education can be listed as notifying, narrating, representation, repetition, heralding-warning and receiving. In short, Prophet Mohammed attached great importance to human education. On the other hand, it can be noted that Prophet Mohammed applied the first examples of many current principles and methods offered to us by educational sciences in the modern era.

Keywords: Prophet Mohammed, hadith, teaching, principles, methods.

GİRİŞ

“En güzel sûret ve biçimde yaratılan insanın” (Tin, 95/4) bilgi, davranış ve kabiliyetlerinin gelişimi için eğitim hayatî bir ehemmiyet arz etmektedir. Allah Teâlâ'nın ümmî bir peygambere ve okuma yazmanın yaygın olmadığı bir topluluğa ilk olarak “Oku” emriyle hitap etmesi (Alak, 96/1) ve “Nûn, kaleme ve yazdıklarına andolsun” (Kalem, 68/1) şeklinde kaleme ve onunla yazılan satırlara yemin etmesi eğitimin insan yaşamındaki önemini göstermesi bakımından mühimdir.

Hız. Peygamber de eğitimin hayatın vazgeçilmez bir parçası olduğunu belirtmiş “İnsanlar iki gruba ayrılır: Öğreten ve öğrenenler. Bu ikisinin dışında kalan kimselerde hayır yoktur” buyurmuştur (Taberânî, 1985: 10. 201). Hız. Peygamber, insanın yaşam boyu öğrenme faaliyeti içinde olması gerektiğini vurgulamış, her gün ilerlemeyen, yeni bir şey öğrenmeyen kişinin ziyan içerisine olacağını ifade etmiştir.

Hız. Peygamber'in yirmi üç yıl gibi kısa bir sürede, cahiliyenin bütün yönleriyle hüküm sürdüğü bir toplumu güzelliklerle bezeli hâle getirmesinde, cahiliye toplumunu karanlıklardan aydınlığa çıkarmasında pek çok etken vardır kuşkusuz. Bunda Hız. Peygamber'in Allah'ın kullarından beklediklerini onlara öğretirken örnek bir eğitimci olarak davranması önemli bir yer tutar. Yüce Kur'an'ın “Kur'an'ı ve hikmeti öğreten bir elçi” (Bakara, 2/151) olarak takdim ettiği Hız. Peygamber farklı zaman ve mekânlarda, “Allah beni zorlaştırıcı, sıkıntı verici, yanılıcı ve şaşırtıcı olarak göndermedi, beni eğitici ve kolaylaştırıcı olarak gönderdi.” buyurmuştur (Müslim, 2016: 612). Ayrıca pek çok diğer sahâbî gibi Medineli gençlerden Muâviye b. Hakem de, eğitim ve öğretim esnasında Rasûlullah'ın (s.a.s) kesinlikle azarlamadığını söyleyerek “Peygamber'in yolunda canım feda olsun, ben ondan önce de ondan sonra da ondan daha güzel bir muallim görmedim” (Müslim, 2016: 246-247) diye yâd etmiştir. Bu bağlamda Hız. Peygamber'in eğitimdeki en önemli prensibinin “Zorlaştırmamak, kolaylaştırmak, müjdelemek, nefret ettirmemek” olduğunu belirtmek mümkündür.

Hız. Peygamber'in kullandığı metodlara baktığımızda, en etkili metodu tebliğ (anlatım) metodudur. Öte yandan Hız. Peygamber tebyin metodunu kullanarak ilgi uyandırmayı amaçlamaktadır. Temsil metodunda düşüncelerin daha iyi anlaşılması için bazı fikir ve kavramlar örneklerle anlatılarak konu kolaylaştırılmıştır. Bilgilerin unutulmaması için Hız. Peygamber'in kullandığı metodlardan birisi de tekrar metodudur. Hız. Peygamber de önemli hususların zihne yerleşmesi için üç defa tekrarlamıştır. Tebşir ve inzâr metodu da insanın dünya ve ahiret saadetini sağlamak için Hız. Peygamber'in sıkça kullandığı bir diğer methodur. İnsanın fıtratına en uygun metodlardan birisi de tahkiye metodudur. Zira bu metod teşvik edicidir.

Bu çalışmada ise Hz. Peygamber'in (s.a.s) örnek uygulamalarının eğitim bilimlerindeki ilke ve metodlarla benzerlik arzeden yönlerine değinilecek, Hz. Peygamber'in uygulamaları çerçevesinde yeni ilkeler de serdedilecektir (Eğitim öğretim ilkeleri hakkında geniş bilgi için bkz. Sümertaş, 2012: 377-396; Köylü: 2013: II. 67-86).

HZ. PEYGAMBER'İN EĞİTİM İLKELERİ

Hz. Peygamber'in değerlerle yüklü sözleri, fiilleri, takrirleri, yaşamı onun eğitim ve öğretim metodları günümüze mühim mesajlar sunmaktadır. Hz. Peygamber'in eğitim metodunda takip ettiği ilkeleri ise şöyle sıralamak mümkündür:

Eğitimde İnsan Merkezlilik

Bu ilkede insanın ihtiyaçlarını ön planda tutmak, başka bir ifadeyle toplum içinde alacağı rollere ilişkin ön hazırlık yapmasını sağlamak ve bireyi merkeze almak esastır. Bu bağlamda eğitimin temel görevi bireyi yaşama hazırlamaktır. Eğitim-öğretim süreçlerinde, ilkokuldan üniversiteye kadar her yaşta öğrencinin kendini bulabilmesi, yani içlerinde gizli kalabilmiş yeteneklerini keşfetmesi mühimdir.

Bu ilke bireyin yaş, duygusal, fiziksel ve zihinsel özelliklerini dikkate alarak eğitim-öğretim uygulamalarını planlamayı öngörmüştür. "Bu bağlamda eğitimde yaşamın gerçeklerine yer verilmeli, güncel olaylarla/sorunlarla ilişki kurulabilmeli, bu konuda öğrencilerin ilgilerinden, meraklarından yararlanılmalıdır" (Taşpınar, 2009: 73).

Ayrıca bireyin bir bütün olarak bedensel ve ruhsal (düşünce, duygu, irade gibi) açılardan dengeli olarak eğitilmesi gerekir. Bireyin bedensel ve ruhsal nitelikleri birbirini etkiler. Sadece bedensel özellikleri geliştirip zihinsel ve ahlakî yönler geliştirilmezse veya bunun tersi söz konusu olursa topluma ve kendine zararlı bireyler yetişmiş olur (Taşpınar, 2009: 73-74; İbn Haldûn, 2004: 782-787). Bu bağlamda eğitimde insan merkezlilik hayatî bir önemi haizdir.

Burada şunu belirtelim ki, Hz. Peygamber çocukların yaşamdaki rollerine başlangıç olabilecek temel bilgi ve becerilerin kazandırılmasını önemsemiştir. Abdullah b. Abbâs için "Allah'ım ona Kitab'ı öğret ve dinde mütahassıs kıl!" tarzında dua etmiştir (Buhârî, 2017: 212, 226).

Diğer bir örneğimiz Enes b. Mâlik'tir. Hz. Peygamber'in Medine'ye hicret ettiği günlerde Ümmü Süleym oğlu Enes'i onun yanına götürdü. Böylesine atik ve zeki bir çocuğun kendi yanında gönüllü olarak hizmet etmeyi istemesi, Hz. Peygamber'i o kadar memnun etmişti ki o, Enes'i en zor şartlarda bile yanından ayırmamıştı (Buhârî, 2017: 1507). Enes de Hz. Peygamber'den en çok hadis nakleden müksirûn olarak nitelenen sahabeden birisi olmuştur.

Eğitimde Fırsat Eşitliği

Kavram olarak eğitimde fırsat eşitliği, ayırım yapılmaksızın toplumun tüm bireyelerine, yeteneklerini en uygun biçimde geliştirmede eğitim hizmetlerinden eşit ölçüde yararlanma şansının verilmesi şeklinde tanımlanabilir. Günümüz dünyasında ülkelerinin çoğunda insanlara hukuk önünde eğitimde fırsat eşitliği imkânı sağlanmıştır. Ancak bu durum toplumun bütün bireyelerine eğitimde fırsat eşitliğinin tam olarak sağlanmış olduğu anlamına gelmemektedir. Örneğin hukukî olarak bir engelin bulunmamasına rağmen, maddî imkânları yeterli olmadığı için eğitimden eşit ölçüde yararlanamayan bireyelerin olduğu bir gerçektir. Bu yüzden eğitimde fırsat eşitliğinden bahsedebilmek için, insanların hukuk

önünde eşit eğitim alma hakkına sahip olmalarının yanında bu hakkı kullanabilme imkânlarının da olması gerekmektedir (Kandemir ve Kaya, 2010: 560; Geniş bilgi için bkz. Karasar, 1979: 203-211; Tunç, 1977: 26-30).

Eğitimde fırsat eşitliğinin amacı, gençlerin sosyal statü ve rollerini kazanmalarında karşılıklarına çıkan sosyal ve ekonomik imtiyazları ortadan kaldırmaktır. Bu sayede herkes, mensup oldukları sosyal ve ekonomik durumlarına bakılmaksızın, istek ve kabiliyetlerine göre toplumdaki yerlerini alabilme, şahsiyetlerini ve isteklerini tam olarak gerçekleştirebilme imkânlarına sahip olacaklardır (Ergün, 1997: 184).

Aynı zamanda eğitimde fırsat eşitliği, düşük eğitimli olan ve düşük ücretli çalışan bir ailenin çocuğunun da iyi şartlarda eğitim almasını sağlamaktır (Aslankurt, 2013: 1).

Hz. Peygamber'in eğitimde eşitlik konusunda zengin-fakir, bedevî-medenî, asil-köle, engelli ve sağlıklı ayrımı yapmadığını ifade etmek mümkündür. İlk Müslümanlar, Mekke'deki varoluş sürecinden sonra Nebevî eğitimle Medine toplumunun inşa süreci başlamıştır. Bu Nebevî eğitim ise kadın-erkek, hür-köle, genç-yaşlı, çoluk-çocuk her kesimi kapsamıştır. Ayrıca İslâm toplumunun topyekûn ıslahını hedefleyen bu eğitimden erkekler kadar kadınlar da payını almışlardır. Ayrıca gelecek nesillerin eğitimi için bu nesilleri yetiştirecek olan kadınların eğitimi özel bir önem taşımaktaydı. Böylece hayata annesinin kucağında gözlerini açan bebek, attığı her adımda onun peygamber eğitimi ile şekillenen terbiyesinde büyümüştür.

Hz. Peygamber kız çocuklarına ihtimam göstermiş, kadınların eğitimi için ayrı bir zaman ayırarak onların sorularına cevap vermiş, kadınların eğitiminde onların ihtiyaçlarını göz önünde bulundurmuştur. Bir kadın Rasûlullâh'a (s.a.s) geldi ve "Ey Allah'ın Rasûlü! Senin sözlerinden hep erkekler istifade ediyor. Biz kadınlara da bir gün ayırsan, o gün toplansak ve Allah'ın sana öğrettiklerinden bize de öğretsen!" dedi. Rasûlullâh (s.a.s): "Peki, şu gün şurada toplanınız!" buyurdu. Kadınlar toplandılar. Nebi (s.a.s) de gidip Allah'ın kendisine bildirdiklerinden onlara öğretti. Bu serzeniş hanımlara özgü bir eğitim programına vesile olmuştur. Hanımlar erkekler gibi her an Rasûlullâh ile bereber olamadıkları için istedikleri şekilde onun anlattıklarından yararlanamıyordu. Hz. Peygamber, hanımların bu öğrenme istek ve taleplerine hak vermiş, önceden gününü ve yerini belirlemek sûretiyle toplanmalarını söylemiş ve bu kararlaştırılan zamanlarda onlarla bir araya gelmiştir (Buhârî, 2017: 1680; Müslim, 2016: 1088).

Rasûlullah (s.a.s), bayram hutbelerinde bile bazı zamanlar önce erkeklere ve sonra kadınlara hitab etmiştir (Buhârî, 2017: 255; Müslim, 2016: 100). Ayrıca Mescid-i Nebevî'nin erkeklere tahsis edilen ve Suffa" olarak adlandırılan mekândan ayrı olarak kadınlara ait bir Suffa da inşa ettirmiştir (Gözütok, 2017:139).

Hanım sahabîler bir taraftan Hz. Peygamber'in vaazları ve konuşmaları yoluyla İslâm'ın ahkâmını öğrenmeye çalışırken, diğer taraftan karşılaştıkları problemlerin çözümü ve akıllarına gelen soruların cevabını alabilmek için her zaman Rasûlullâh'a (s.a.s) başvurma imkânına sahip olmuşlardır. Hz. Peygamber de bunlara değer vermiş ve sorularına mukabelede bulunmuş, problemleriyle ilgilenmiştir (Müslim, 2016: 977).

Dahası toplumun her tabakasına mensup kadınların eğitimine önem veren Allah Rasûlü sadece varlıklı hür kadınların değil, cariyelerin de güzel bir eğitimden geçmesini söyleyerek şöyle buyurmuştur: "Bir adam cariyesini güzelce terbiye eder ve ona iyi bir eğitim verir, sonar da azat edip onunla evlenirse, kendisine iki kat ecir vardır" (Buhârî, 2017: 897).

Engellilerin eğitimi, Hz. Peygamber'in âmâ olan İtbân'ın davetine icabet ederek evine kadar gitmesi, gösterdiği yerde namaz kıldırması onn engellilerin eğitimine verdiği ehemmyeti göstermesi bakımından mühimdir. (Müslim, Mesâcid, 264). Her yönüyle bizim için ideal bir örnek olan Hz. Peygamber'in engellilere yönelik engine öğretisi, bu bağlamda kuracağımız ilişkilerde yol göstericidir.

Eğitimde Özgünlük

Her kültür ve medeniyetin eğitim anlayışı kendine özgüdür. Bu kendine özgülük, o kültür ve medeniyetin insan tasavvuruna göre şekillenir. Denilebilir ki, eğitim anlayışı aslında insan anlayışıyla yakından ilişkilidir. Bir kültür ve medeniyetin insan tasavvuru nasılsa, eğitim anlayışı da o tasavvuru besleyecek şekilde yapılandırılmıştır. ¹ Burada şunu belirtelim ki, eğitimde özgünlükten kastettiğimiz şey, diğer eğitim sistemlerinden farklı olarak İslâm'da insan ve ihtiyaçlarının eğitimin merkezinde olmasıdır.

Bu bağlamda Hz. Peygamber İslâm'ın yüksek hakikatlerinden günlük hayatın en ince detaylarına kadar ashâbını her konuda eğitmiştir. Bu husus müşriklerin de dikkatini çekmiş, alaycı bir tavırla, onun her şeyi hatta temizlik âdâbını dahi arkadaşlarına öğrettiğini dile getirmişlerdir. Bu çerçevede Hz. Peygamber bir defasında: "Şu bir gerçek ki, ben sizin babanız mesabesindeyim, sizi terbiye ve tezkiye eder, ihtiyaç duyduğunuz bilgileri öğretirim" buyurmuştur (Ebû Dâvûd, 2015, s. 78).

Burada şunu belirtelim ki, eğitim öğretim haddizatında sadece bir bilgi yüklenme gayreti değil, aynı zamanda imanla yakından ilişkili olarak, ruhen ve fikren ilerleme çabasıdır. Bu husus da İslâmî eğitimdeki özgünlüğü göstermesi bakımından mühimdir. Allah'a karşı ancak, kulları içinden âlim olanlar huşû (derin saygı) duyarlar (Âl-I İmrân, 3/79) âyeti, bilgi ile iman arasındaki bu ilişkiyi güçlü bir şekilde vurgulamaktadır. Bu ilke bilginin artmasına bağlı olarak Allah'a duyulan sevgi ve saygının da arttığının ifade edilmesi bilginin kalbe, ruha ve davranışlara etkisine de işaret etmiş olmaktadır.

Eğitimde Parçacı Yaklaşım

Bu yaklaşımı destekleyen yaklaşım kanaatimizce yapılandırmacı yaklaşımdır. Yapılandırıcı yaklaşıma göre, en geniş bakış açısı ile edindiğimiz her bilgi içinde yaşadığımız evrenin bir parçasına aittir. Evren bireyin de içinde bulunduğu bir biri içine geçmiş ilişkiler ağının oluşturduğu bir bütündür. Evrende her parça diğer pek çok parça ile anlamlı bir ilişki halindedir. Bu ilişkiler yumağı her noktanın birbirine bağlı olduğu bir sistem oluşturmaktadır. İşte bu nedenle bir özne olarak evrene yönelen insan, evreni parça parça algılar ve zihninde kendi anlamının resmini oluşturmaya çalışır. Aslında insanın çevresinde bulunan her şey yapbozu oluşturan bilgi parçaları gibidir. Her bir bilgi kendi yerinde anlamlıdır. Doğada her türlü bilgi insan tarafından sürekli olarak tecrübe edilerek denenir diğer parçalarla uyumlu bir bütün oluşturmaya, yani işe yarayan bilgilere ulaşmaya çalışılır. Parça bütün içinde kendi yerine konulmaya çalışılarak amaç resmin tamamını görmek ve ona göre davranmaktır (Öztürk, 2014, s. 2).

Bu ilkeyle, öğretim durumunda öğrencinin kendisine sağlanan uyarıcıları kullanması, onlarla zihindekileri birleştirmesi ve yeni anlamlar oluşturması kastedilmektedir. Bu yaklaşım, bireyin bilgiyi zihinde etkin olarak kendisinin yapılandırmasını öngörür. Bilginin

¹ Ergenç, Kamil, "Gelenek ve Modernlik Arasında Eğitimde Özgünlük" <http://www.imhgebze.com>, 24.07.2019.

öğretmenden öğrenciye doğrudan aktarılmamasını, öğrencinin kendisi tarafından aktif bir şekilde yapılandırılmasını esas alır. Öğrenme sürecinde ön bilgileri harekete geçirme, akıl yürütme ile bilinenden bilinmeyene gitme ve ulaşılan bilgiyi değerlendirerek sonuç çıkarma önemlidir. Zira din eğitiminde, konuları tartışırken doğru bilgiden hareketle çözümler üretmek esastır. Bu bağlamda Kur'ân-ı Kerim'de: "... De ki: 'Eğer sözünüzde doğru iseniz kesin kanıtınızı getirin!'" buyrulmaktadır (Bakara, 2/111; Namlı, 27/64).

Bu ilkede kişi, yeni bilgi edindiğinde onu kendisinde önceden var olan bilgiyle karşılaştırdıktan sonra özümser. Bireyin herhangi bir anda sahip olduğu bilgi birikimi yeni bir bilgiye cevap vermede çok önemlidir. Öğrenci kendine özgü olarak bilgiyi oluşturur. Bu süreç hem bireyi hem de bilgiyi aktif kılan bir süreçtir. Bu bağlamda, "Öğrenen anlamı keşfedendir. İster açık, yani doğrudan doğruya gözlenebilir, ister örtülü olsun; öğrencinin kendilerine verilen işaretleri hatırlayarak kullanmaya, bu uyarımlara uygun davranışlarda bulunmaya ve bunları öğrenilinceye kadar göstermeye çalışarak, öğrenme sürecine etkin bir şekilde katılması gerekmektedir" (Sünbül, 2007: 21-22).

Rasûlullah (s.a.s) Kur'an öğretimine özel bir ihtimam göstermiş, Kur'ân eğitiminde parçacı yaklaşımı ön planda tutmuştur. Öncelikle Kur'an'ın anlaşılması ve hayata geçirilmesi için gayret sarfetmiştir. Bu çerçevede Hz. Peygamber'in (s.a.s) ashabından Kur'ân okutan bir sahabî şunu haber verdi: "Rasûlullah'tan (s.a.s) on âyet alıp okuyorduk. Bu âyetlerdeki bilgileri ve amelleri öğrenmeden diğer on âyete geçmiyorduk" (Ahmed b. Hanbel, 1313: V. 410).

Eğitimde İçer Dönüklük

Bu ilkede vurguladığımız husus, çocuğa dışarıdan bilgi yüklemek değil, çocuğun içinde var olanın desteklenmesidir. Bu bağlamda bireye odaklanmak, öğrenmenin kişiselleştirilmesi, eğitimde esneklik, öğrenmede mutluluk ve sevgiyi esas almak mühimdir.

Bu hususun en güzel örneği Hz. Âişe'dir. "O hem baba evinde, hem de Peygamber'in yanında zekâsı, anlayış kabiliyeti, öğrenme arzusu, kuvvetli hâfızası sayesinde en iyi şekilde yetişmiş ve başkalarına nasip olmayan bilgiler edinmiştir" (Fayda, 1989: II. 201-205). Zira hem Hz. Ebû Bekir hem de Hz. Peygamber Hz. Âişe'nin içinde var olan potansiyeli desteklemişlerdir.

O, derin kavrayışı, Kur'an-ı Kerim'i ve Hz. Peygamber'i anlamak için sarf ettiği büyük çabayla hem fıkıh ve tefsirde, hem de hadiste haklı bir şöhrete ulaşmıştır. Onun fakih olmasında Hz. Peygamber'in yanında yetişmiş olmasının ve ilme olan merakının kuşkusuz büyük katkısı olmuştur. Özellikle de Hz. Peygamber ile olan beraberliğinin kazandırdığı sünnet bilgisi onda öne çıkmış, Kur'an ve hadislerden hüküm istinbât etmede mühim bir rol oynamıştır.

Eğitimde Bireysellik

Öğretimin içeriği, öğrencinin beklentilerine ve amaçlarına uygunsa öğrencinin etkin katılımı dolayısıyla öğrenme düzeyi yükselir. Bu durumda öğretim kapsamı öğrencinin beklentilerine cevap verecek, onu amaçlarına ulaştıracak şekilde düzenlenmelidir. Bireysellik ilkesi, aynı yaş grubunda da olsalar, her öğrencinin yeteneklerinin, zekâlarının, ilgi ve eğilimlerinin, çalışma istek ve gayretlerinin farklı olduğu varsayımına dayanır (Sünbül, 2007: 13).

Eğitimde bireysellik, çağdaş eğitim akımlarından “Çocuktan hareket akımı” görüşlerinin etkili olduğu bir ilkedir. Bu ilkede eğitim-öğretimle ilgili her türlü tasarımda bireyin gelişim ve öğrenme psikolojisi boyutundaki özelliklerinin bilinmesi oldukça önemlidir.

Öğretimin bireyselleştirilmesi ile ilgili gelişmeler öğrenci merkezli öğretim tasarımlarını gündeme getirmiş ve “Her bireyin biricik” olduğu, farklı yeteneklere, zeka düzeylerine, çalışma alışkanlıklarına, öğrenme stillerine sahip olduğu kabul edilerek, buna uygun tasarımlar önem kazanmıştır (Taşpınar, 2009: 71).

Dinî eğitimde amaçların bireylerin özelliklerine uygun olması, amaçların birbiriyle psikolojik açıdan uyumlu olması, bireylerin beklentilerine, düzeylerine uygun olması önemlidir. Bu sayede bireyin daha fazla düşünmesi, daha fazla kendini ifade edebilmesi, eleştirel düşünme becerisi sergileyebilmesi sağlanır.

Hz. Peygamber, bireysel farklılıkları tespit, fitrat kanununu dikkate almıştır. Ayrıca Hz. Peygamber’in “Her çocuk parmak izi kadar farklıdır” düşüncesine sahip olduğunu ifade etmek mümkündür. Bu bağlamda, Hz. Peygamber, eğitim uygulamalarında ferdi farklılıklar ilkesine çok dikkat etmiş ve her seviyede bu ilkeye bağlı kalmıştır. Dinleyicilerin ve soru soranların anlayışına ve seviyesine göre hitap etmiş, yeni başlayanların durumlarını göz önünde tutmuş, son noktaya gelmiş olanlara öğrettiklerini onlara öğretmemiş, herkesin sorusuna onu ilgilendiren kadarıyla ve durumuna uygun cevaplar vermiştir (Ebû Ğudde, 2017: 79; Gürel, 2015: 120).

Bu çerçevede Hz. Peygamber, “Amellerin en faziletlisiyle” (İbn Mace, 2013: 105; Buhârî, 2017: 491; Ebû Dâvûd, 2015: 970; Nesâî, 2017: 962) ilgili soruya muhataba ve zamana göre, zengin ve fakire, bedevî ve medenîye göre cevap vermiştir. Örneğin, Ebû Hureyre’nin “Sadakanın hangisi en faziletlidir?” sorusuna, “Fakir olanın, güç ve kuvvetiyle insanlara yardımda bulunmasıdır” (Ebû Dâvûd, 2015: 393) derken, kabile reisi olan Sa’d b. Ubâde’ye: “Kuyu kazdırarak su çıkarmaktır” cevabını vermiştir (Ebû Dâvûd, 2015: 394; Ayrıca bkz. Buhârî, 2017: 1461).

Kısacası, Hz. Peygamber bireyleri tanımayı ve bireysel farklılıkları dikkate almayı önemsemiştir. Hz. Peygamber’in yanına farklı kabilelerden farklı seviyelerde insanlar gelmiş, din hakkında farklı sorular yöneltilmişlerdir. Rasûlullah (s.a.s) onların anlayacağı dille, ihtiyaçlara göre cevap vermiştir. Ayrıca sözün tesirli olabilmesi için uygun zaman-zemin önemlidir. Öte yandan sözün etkisi muhatabın rûhî yapısı, istîdât ve karakter yapısıyla da ilgilidir.

Eğitimde Kültürel Unsur

Kültür geniş anlamda ele alındığında insanoğlunun zamanımıza kadar geliştirdiği, birlikte yaşadığı, bulduğu ve oluşturduğu örfler, değerler, âdetler, inançlar gibi hususları kapsar.

Eğitim ile kültür arasında güçlü bir bağ vardır. Eğitim sayesinde, önemli kültürel değerler belli bir plan dâhilinde, bilimsel metotlara bağlı kalınarak yeni nesle aktarılır. Bu yönüyle eğitim kültürel değerleri aktarmaya olanak sağlarken, geçmiş ile gelecek arasında bir köprü görevi görür. Eğitim bir ağaçsa kültür onu besleyen su ve topraktır diyebiliriz. Sonuç olarak, günümüz dünyasına baktığımızda en güçlü ülkelerin kültür ile eğitim arasındaki dengiyi en iyi şekilde sağlayanlar olduklarını görürüz. Bu yönüyle birbirini besleyen, birbirini bütünleyen iki önemli kavramdır eğitim ile kültür. (Geniş bilgi için bkz. Alogon, 1957: 13-14; Hacıeminoğlu, 1983: 10; Önder, 1986: 8-10; Ültanır, 2003: 291-309).

Hz. Peygamber eğitimde kültürel unsurlara dikkat çekmek için şöyle buyurmuştur: “Her doğan çocuk fitrat üzerine doğar; sonra anne babası onu Yahudi veya Hristiyan ya da Mecusi yapar” (Buhârî, 2017: 455, 460). Hadiste geçen Yahudileştirme, Hristiyanlaştırma ve Mecusileştirme'nin geniş anlamı, bunlardan her birinin çocuklarını kendi eğitim sistemiyle gelenek, görenek ve inanışlarına uygun bir biçimde yetiştirmeleri ve kişiliklerini kazandırmalarıdır (Bilgin, 1991: 21). Bu hususta Hz. Peygamber, çocukların fitratı çevreleri ile bütünleşmeye müsait olduğunu ve kabiliyetlerinin, kendilerini etkileyen kültüre göre şekillenebilecek esneklikte olduğunu vurgulamaktadır.

Eğitimde Evrensellik

Eğitimde evrensellik ilkesi, “Sağlam bir dinî eğitim kurmak için önce evrensel bir eğitim modeli gerekir” anlayışını, insana olan her faaliyetin önce evrensel bir renk taşımasını esas alır. (Geniş bilgi için bkz. Çüçen, 2005: 111-115).

Rasûlullah'ın yaşadığı zaman kesitinde, ilim anlayışına kazandırdığı en mühim veçhe, ilmin evrenselliğini öne çıkarmasıdır. Bu bağlamda “Hikmetli söz mü'minin yitiğidir. Onu nerede bulursa, almaya en çok onun hakkı vardır” buyurmuştur (Tirmizî, 2017: 947).

Hikmeti mü'minin yitiği olarak kabul eden anlayış, hem ilimde sınırların mevcut olamayacağını ortaya koyması açısından önemli, hem de taşıdığı mesajların evrenselliğini ortaya koyması bakımından mühimdir.

Unutulmamalıdır ki, hakikat Müslümanın peşinden yorulmadan koştuğu bir ilimdir. Zira ilim ehlerinden bazıları, hikmeti ilim olarak yorumlamışlardır.

Rasûlullah'ın (s.a.s) Müslümanlara kazandırdığı evrensel bakış açısı sayesinde ki, Medine'de o gün okuma yazma öğreten Yahudilerle birlikte, Küttâbü'l-Urve, Küttâbü Beni Amr b. Osman, Küttâbu İshâk el-A'rec, Küttâbü'n-Nasr ve Küttâbü İbn Zeyân gibi Müslümanlara ait olmayan ilköğretimin yapıldığı okullarda faaliyette bulunmaktaydılar (Gözütok, 2017: 88-90).

Eğitimde Göstererek Öğretmek

Gösteri belli olgu ya da olaylara ilişkin ilkeleri açıklamak, bir işlemin uygulanmasını, bir araç-gerecin çalıştırılmasını inceliklerle gösterip açıklamak, sonra da öğrencilere alıştırmaya ve uygulama yaptırarak öğretmeye çalışmaktır. Böylece öğrenci işin/uygulamanın yapılaş sürecini, tekniğini gözlemler, başka bir ifadeyle öğrenci kendine gösterilen becerinin nasıl yapılacağını görür ve öğrenir (Taşpınar, 2009: 127).

Bu yöntem aynı zamanda göze ve kulağa hitap ettiği için oldukça etkilidir. Beceriye arttırması, konuşulanların anlaşılır hale gelmesi, yapılacak işin standartlarını ortaya koyması, öğrencinin dikkatini çekmesi açısından da etkili bir yöntemdir (Taşpınar, 2009: 128).

Hz. Peygamber özellikle ibadetlerin nasıl yapılacağını göstermek için yaşayarak, bizatihi göstererek güzel bir örneklik sunmuştur. Hz. Peygamber öğrettiği her bir ilâhî emri önce kendisi yapmış, yaparak ve yaşayarak uygulamalı olarak öğretmiştir (Buhârî, 2017: 369; Ebû Dâvûd, 2015: 101; İbn Mâce, 2013:126).

Enes'in (r.a) bildirdiğine göre, “Rasûlullâh (s.a.s) muhâcirlerin ve ensârın (namaz erkânını) kendisinden yakinen görüp öğrenebilmeleri için hemen arkasında saf tutarak durmalarını isterdi (İbn Mâce, 2013: 204; diğer örnekler için bkz. Buhârî, 2017: 316-317; Nesâî, 2017: 154).

Koyun derisinin nasıl yüzüleceği (İbn Mâce, 2013: 557), abdestin nasıl alınacağı (Ebû Dâvûd, 2015: 101) gibi konuları da uygulamalı olarak gösteren Hz. Peygamber (s.a.s) hayatın her alanında birçok konuda model olma yoluyla öğretmenin örneklerini göstermiştir (Gürel, 2015: 130).

Eğitimde Hazırbulunuşluk

Öğrenmeye karşı istekli ve öğrenme için gerekli yeteneklere sahip olma, öğrenmede başarıyı etkileyen en önemli etmenlerdir. Zihinlerdeki ve yaşantılardaki köklü değişiklikler için bir psikolojik hazırlık ve araştırma sürecine ihtiyaç vardır (Gürel, 2015: 121; Dodurgalı, 1999: 179; Çepni ve Akyıldız, 2008: 65-82).

Öğrenme ve öğretme kuramlarına ilişkin açıklamalar, öğrencinin öğrenmesinde iç durumunun ve daha önce öğrendiklerinin çok önemli bir rol oynadığını göstermektedir. Öğrenci ile çevresi arasında etkileşim oluşturmak, öğrenci seviyesine uygun öğrenme yaşantıları gerçekleştirerek mümkün olabilmektedir. Bu ilkeye hazırbulunuşluk adını verenler vardır. Öğrenmeye hazırbulunuşluk; öğrencinin bir yeni konuyu öğrenmesi için gerekli olan tüm yetenek ve ön bilgilere sahip olmasını gerektirir.

Bireylerin hazırbulunuşluk düzeylerinin dikkate alındığı bu öğrenme-öğretme ortamında, öğrenme daha kalıcı olacaktır. Bu bağlamda Hz. Peygamber öncelikle ashâbın konu ile ilgili ne bildiklerini tespit ettiğini, bilinenden bilinmeyenlerin öğretimine doğru bir yol izlediğini müşahade etmekteyiz.

Abdullah b. Mes'ûd insanlara perşembe günleri vaaz ederdi. Bir kimse ona: "Ebû Abdurrahman! Keşke bize her gün vaaz etsen" dedi. İbn Mes'ud şunları söyledi: "Sizi usandırmamak için her gün vaaz etmiyorum. Nitekim Rasûlullah (s.a.s) da bıkip usanmayalım diye, dinlemeye istekli olduğumuz günleri kollardı" (Buhârî, 2017: 211).

İyiliğe Teşvik, Kötülükten Sakındırma

Hz. Peygamber'in eğitim ilkelerindeki en önemli husus, iyiliği emredip kötülükten sakındırmaktır. Hz. Peygamber iyiliği emredip kötülükten sakındırmıştır (A'râf, 7/157). Ayrıca iyiliği emredip kötülükten sakındırırken yumuşak bir uslûb kullanmıştır. Nitekim Kur'an-ı Kerim'de Hz. Peygamber için "Sen onlara karşı sert olsaydın etraftan dağılıp giderlerdi" buyrulmaktadır (Âl-i İmrân, 3/159).

Çocuğun yaptığı yanlışları eğitimi için fırsat olarak değerlendirmek ve kuru kuruya cezalandırmak yerine, bir daha aynı hatayı işlemesini engelleyecek şekilde doğruyu öğretmek Hz. Peygamber'in yöntemidir. Bir defasında hurma ağaçlarını taşıyan bir çocuğu yakalayanlar, cezalandırması için Hz. Peygamber'in huzuruna getirmişler, ama Hz. Peygamber onu azarlamak yerine "Evladım, ağaçları niye taşıyorsun?" diye sormuştur. Karnının aç olduğunu öğrendiğinde, "Hurma ağaçlarını taşıma da altlarına dökülenleri ye" buyurarak ona doğruyu öğretmiş, hatta başını okşadıktan sonra, "Allah'ım, bu yavrunun karnını doyur" diye dua etmiştir. Hurma ağaçlarını taşıyan bu çocuğa yaptığıının yanlışlığını belirterek kötülükten sakındırmıştır (Ebû Dâvûd, 2015: 575; Tirmizî, 2017: 585-586; İbn Mâce, 2013: 407).

Hadislerinde "cahillik, ilim öğrenmede gevşeklik, faydasız ilim, elbiseyi kibirle yere sürüme, iyiliği başa kakma, yalan yere yeminle malın fiyatını yükseltme" gibi konularda ashâbı sakındırmış; "köle azad etme, onlara güzel muamelede bulunma, insanlara ikramda

bulunma, selam verme" gibi birçok konuda da teşvik edici sözlere yer vermiştir (Buhârî, 2017: 216, 695, 796, 1716; Müslim, 2016: 108; Ebû Dâvûd, 2015: 491, 723, 853; İbn Mâce, 2013: 353; Nesâî, 2017: 1016).

Hz. Peygamber ahabına hayır ve iyilikler yapmaya teşvik etmiş, devamlı bu yönde telkinlerde bulunmuştur (Buhârî, 2017: 441, 743, 1333-1334, 1389; Müslim, 2016: 686-687, 621; Ebû Dâvûd, 2015: 512-515). Rasûlullâh (s.a.s) kendisine gelerek muhtelif sorular soran bir sahâbiye en sonunda: "Hayır işlemen, her zaman senin için daha hayırlıdır" buyurmuştur ² (Ebû Dâvûd, 2015: 746).

Eğitimde Beden Dili

Sözlü iletişimi etkili kılan beden dili, sözsüz iletişimde dikkat çekmede, olayları somutlaştırmada, vurgulamalarda ve mesajların daha anlaşılır olmasında önemli etkiye sahiptir. Bu bağlamda söylenmek istenilenin etkili iletiminde, kişinin kendini daha iyi ifade etmesinde ve doğru anlamlandırmalarda beden dili büyük önem arz etmektedir (Çalışkan ve Yeşil, 2005: 199-207; Atabek, 1998: 29-31).

Hz. Peygamber sahabenin eğitiminde beden dilini etkili bir şekilde kullanmıştır (Karataş, 2003: 58-75). Hz. Peygamber ileteceği mesajları yüz, el ve kol hareketleri, uygun bir ses tonu, konuşma hızı ve yüksekliğiyle ile zenginleştirmiştir. Örneğin, bir gün Hz. Peygamber, Muâz b. Cebel'in sorularına binaen bazı talimatlar verdi. Ancak bunlarla kalmayıp daha ileri gitmesini isteyerek ona daha hayırlı şeyler tavsiye etti. Bir müddet böyle devam ettikten sonra Hz. Peygamber ağızlarına işaret buyurarak: "İnsan hep hayır konuşmalı, hayır konuşmayacaksa susmalı" buyurdu. Muâz (r.a): "Konuştuklarımızdan dolayı hesaba mı çekileceğiz?" diye sordu. Bunun üzerine Rasûlullâh (s.a.s), Muâz'ın dizine vurdu ve ona şöyle buyurdu: "Allah hayrını versin Muâz! İnsanları yüz üstü cehenneme sürükleyen, dillerinin söylediğinden başka nedir ki? Kim Allah'a ve ahiret gününe inanıyorsa, ya faydalı bir söz söylesin veya sussun, zararlı bir söz söylemesin! Sizler hayırlı söz söyleyerek kazançlı çıkınız. Zararlı söz söylemeyerek huzura kavuşunuz (Hâkim en-Nîsâbü'rî, t.y: IV. 319).

Bu çerçevede Hz. Peygamber dinleyicinin dikkatini çekmek için elini, dizini ve omuzunu tutarak fiziksel temas sağlamıştır.

Rasûlullâh (s.a.s) bir gün: "Mü'min diğer bir mü'min için parçaları birbirini perçinleyen bina gibidir" buyurmuş, ardından (bunu açıklamak için) parmaklarını birbirine kenetlemiştir (Buhârî, 2017: 677).

Abdullah b. Mes'ûd: "Hz. Peygamber (s.a.s), ellerim avuçları arasında olduğu halde, Kur'an'dan bir sûre öğretir gibi bana teşehhüdü öğretti..." demiştir (Buhârî, 2017: 1487-1488; diğer örnekler için bkz. Buhârî, 2017: 1443; İbn Mâce, 2013: 737-738).

Rasûlullah (s.a.s) anlatım esnasında ses tonunu ayarlamış ve bakışlarını muhatabına yöneltmiş, muhatabın iyice öğrenmesi için elini tutmuş böylece beden diliyle muhataplarını eğitmiştir.

Çoklu zekâ kuramı bireylerde görsel, işitsel, dokunsal şeklinde farklı zekâyâ sahip olduğunu belirtmektedir. Bu çerçevede eğitimde beden dili mühimdir. Eğitimde jest ve mimiklerimizi yerinde ve doğal olarak kullanmak önemlidir. Anlatım esnasında doğal olarak gülümsemek esastır.

---

² Hz. Peygamber'in eğitim ilkeleri için ayrıca bkz. www.İslâm ve ihsân.com /Peygamberimizin -42- eğitim metodu, 25-07-2019.

Kıscası etkili bir iletişimde sözlerin ötesindeki dünyayı anlamak, kişilerin jest, mimik, el, kol, beden duruşu hangi durumlarda nasıl tepki verdiğini farkederek istenen sonuçlar ve uyum sağlamak için bu bilgileri etkili bir şekilde kullanmak esas teşkil etmektedir.

Eğitimde Hoşgörü

Hoşgörü, eğitenle eğitilen arasındaki bildirim gerçeğini sağlayan en önemli unsurlardan birisidir. Eğitimci, hoşgörüsü ölçüsünde muhatabını etkileyebilmekte, onun davranışlarının özdeşim kurma ve taklit etme yoluyla benimsenmesi daha kolay olmaktadır.

H. Peygamber'in (s.a.s) eğitime dair bütün söz ve uygulamalarındaki asli ilkelerinden biri de sabır ve hoşgördür. Kendisi karşılıklı hoşgörüye dayalı bir toplum oluşturmaya çabalamıştır. H. Peygamber'in (s.a.s) eğitiminde bir ilke olarak hoşgörü, sadece kalıplarda saklı bir duygu değil, her davranışında tezahür eden bir değerdir (Gürel, 2015: 124; Ayrıca bkz. Durmuş, 2009: 286-288).

Allah'ın emrine saygı ve yaratıklara merhamet, yaratılanı yaratandan ötürü hoş görmek İslâm'ın esaslarından birisidir. H. Peygamber bütün münasebetlerinde akılcı ve ölçülü olayı, düşmanlık yerine dostluk ve sevgi bağlarının kurulmasını, öfke, hiddet, intikam yerine hilmî, kötülük yerine ihsanî ön p.

H. Peygamber'in hoşgörüsü insanî ilişkilerde, din eğitiminde ön plana çıkmaktadır. Bir gün Rasûlullah ashâbıyla mescidde otururken oraya bir bedevil ve mescidin bir köşesine küçük tuvaletini yaptı. Ashab-I Kiram öfkeyle bağrışarak adamı engellemek istediler. Fakat Rasûlullah, derhal ashâbına müdahale ederek: "Bırakın adamı, görsün işini!" buyurdu ve oraya bir kova su getirilip dökülmesini emretti. Sonra bedevîyi çağırıp burasının mescid olduğunu, pisletmenin, kirletmenin doğru olmayacağını anlattı. Mescislerde Allah'ın zikredildiğini, namaz kılındığını, Kurân okunduğunu güzel bir lisanla ve tatlılıkla ifade edip adamı ikna etti (Buhârî, 2017: 1462).

H. Peygamber İslâm'ın çağrısına açıkça düşmanlık yapanlara, suçu sabit olanlara, kul hakkına tecavüz edenlere, kötülükte ileri gidenlere, açıktan haram işleyenlere ise müsamaha göstermemiştir.

HADİSLER ÇERÇEVESİNDE H. PEYGAMBER'İN (S.A.S) EĞİTİMDE KULLANDIĞI METODLAR

H. Peygamber'in eğitimde kullandığı metodları tebliğ, tebyin, tebşir, inzar ve tahkiye şeklinde sıralamak mümkündür:

Tebliğ (Anlatım) Metodu

Bir eğitim metodu olarak bu yöntem kalabalık sınıflara bilgi vermek, öğrencileri ikna etmek, eğlendirmek ve konulara açıklık getirmek amacıyla kullanılmaktadır. Sadece yalnız başına değil, tüm tekniklerin uygulanması aşamasında, derse dikkat çekmede, öğrencileri güdülemede, konular arasında geçişler yapmada konunun önemli noktalarını ifade etmede ve özet etkinliklerinde bu yöntem kullanılmaktadır. Önemli olan yerinde ve hedef-davranışlarla tutarlı olarak bu yöntemin kullanılmasıdır (Sünbül, 2007: 329).

H. Peygamber'in en fazla kullandığı yöntem tebliğ metodudur. H. Peygamber hemen her konuda bu yöntemden yararlanmıştır. Bu yöntemde H. Peygamber anlatımın yerini ve süresini iyi seçmiştir. Anlatımın kısa ve dikkat çekici olmasını sağlamıştır. Anlatım esnasında konuşmasına, hareketlerine, görünümüne, anlatımdaki açıklığa ve ashâbıyla göz

göze gelmeye dikkat etmiştir. Bu meyanda Hz. Peygamber tebliğ metodunda ashâba ne öğreneceği konusunda bilgi vererek, söz konusu bilgiyi öğrenmenin kendine ne yarar sağlayacağını açıklamıştır. Konuşmaları yeterince kısa, açık ve anlaşılırdır.

Hz. Peygamber'in tebliğ metodunda yetişecek birey "Ne bilmeli?, ne yapabilmeli?, nasıl bir insan-birey olmalı?" soruları cevaplandırılmıştır. Bu çerçevede bireyin ve toplumun ihtiyaçları ön planda tutulmuştur, denilebilir.

Burada şunu belirtelim ki, tebliği esnasında Hz. Peygamber'in zamanı, mekânı, sesin şiddetini, telaffuzu, vurguyu ve tonu iyice ayarladığını, kişilerin zihinsel durumunu, tebliğde dostça bir tutumu önemseydiğini ifade etmek mümkündür.

Hz. Peygamber (s.a.s) kendisini az ve öz söyleyen (cevâmiu'l-kelim) olarak vasıflandırmıştır. (Ahmed b. Hanbel, 1999: 13:71, 16: 307). Bu bağlamda onun cevâmiu'l-kelim oluşunun eğitim metoduna yansıdığını ifade etmek mümkündür. Önce dikkatler teksif edilerek muhataplar teferruata hazır hâle getirilir. Bu metodla muhatap soru sormaya da teşvik edilmiş olur. Böylece anlaşılan husus muhatapların gönlünde daha tesirli olur, iyice anlaşılır ve yerleşir.

Bir sahâbe Hz. Peygamber'e (s.a.s): "Yâ Rasûlallâh! Hangi amel Allah katında daha sevimidir?" diye sordu. Hz. Peygamber: "Hal ve mürtehilin ameli" cevabını verdi. Sahâbî: "Peki hal ve mürtehil kimdir?" diye sorunca Hz. Peygamber: "Kur'an'ı başından sonuna kadar okuyan ve her bitirdiğinde hemen başa dönüp yeniden başlayandır" buyurdu (Tirmizî, 2017: 1013; Diğer örnekler için bkz. Müslim, 2016: 390, 1106).

Soru-Cevaplarla Tebyin Metodu

Öğrenme-öğretme ortamında soru-cevap, öğrencinin derse aktif olarak katılımının rahatlıkla sağlanabildiği yöntemlerden biridir. İletişim sağlamanın bir yolu olan soru sormanın nasıl kullanılacağı iyi bilinmelidir (Taşpınar, 2009: 107).

Soru cevap tüm hedef-davranış düzeylerinde ve diğer öğretim yöntemlerinin içerisinde kullanılabilecek bir yöntemdir. İyi öğretme ve iyi öğrenme soru sormayı gerektirir. Sorgulama, üzerinde tartışılacak ve araştırılacak sorular sormaktır. İyi sorular sormak kişiyi olası doğru yanıtlara götürür. Öğretmenler sorgulama becerileri ile uygun öğretim uygulaması sergileyen örnekler oluştururlar.

Bu yöntemi ders içerisinde farklı konu alanları ve boyutlarda kullanmamız mümkündür. Çok farklı soru-cevap türleri ve uygulama biçimleri vardır. Genel olarak incelendiğinde soru-cevap yöntemi dört boyutta ele alınabilir:

1. Tanıma ve hatırlamaya dayalı sorular: Müslüman kimdir? Mü'min kimdir? soruları gibi.
2. İlişkisel birleştirici sorular: Hicret olayıyla muhacir-ensar kardeşliğini birleştirmek gibi.
3. Genişletme sorular: Kişinin yorumu, kendini ifade etmesiyle ilgilidir.
4. Değerlendirme ve karar vermeye dayalı sorular: Öğrencinin anlayıp anlamadığı nedir? Bu hususlar tespit etmeye çalışılır (Geniş bilgi için bkz. Sünbül, 2007: 337).

Soru-cevap metodu, öğrenme ihtiyacını uyandırmak, öğretilecek konuya muhatabın dikkatini toplamak üzere önce sorular sorup sonra cevaplar vererek öğretme metodudur.

Hz. Peygamber tebyin metodunda soru-cevap yöntemini sıkça kullanmıştır (Geniş bilgi için bkz. Özdemir, 2002: 397-413).

Hız. Peygamber'in (s.a.s) öğretimdeki en büyük metotlarından birisi de dinleyenlerin dikkatlerini toparlamak, vereceği cevaba teksif etmek ve cevabın ne olabileceği hususunda fikir üretmeleri için karşılıklı konuşması ve soru sormasıydı. Böyle soru sorduğunda sahabe cevap veremezse, Rasûl'ün verdiği cevabı daha iyi anlıyorlar ve mesele zihinlerine daha iyi yerleşiyordu (Ebû Ğudde, 2017: 89).

Burada şunu belirtelim ki, Hız. Peygamber konuşmalarında kısa cevap gerektiren sorular sormuştur. Zira iyi planlanmış sorular ve bunları destekleyen stratejiler muhatapların öğrenmelerinde daha etkili olmaktadır. Hız. Peygamber, neyi, ne zaman soracağını biliyor, soruları ile ashâbını belli bir çerçeve içinde tutuyor, onların yalnızca gerçek hatırlama ile cevap vermelerini değil, düşünmelerini, konuyu değerlendirmelerini de sağlıyordu.

Hız. Peygamber'in soru-cevap yöntemini hatırlama, yargılama, karar verme ya da değerlendirme aşamasında kullandığı müşahade edilmektedir.

Ayrıca Hız. Peygamber soruları bilgi, kavrama, uygulama, analiz, sentez ve değerlendirme düzeylerindeki öğrenmeyi ölçme amacıyla kullanmıştır, denilebilir. Bununla birlikte Hız. Peygamber sorularla, sahabenin konu üzerinde düşünmesine fırsat vermiştir. Böylece, sahabenin zihninde konuyla ilgili çağrışımlar oluşturmuştur. Hız. Peygamber'in soruları istenilen cevaba göre şekillendirilmiştir, basit, kolayca takip edilebilir ve anlaşılırdır. Sorularının açık bir amacı vardır. Soru-cevap metodunun kullanımına dair Hız. Peygamber'in uygulamalarını şöyle özetleyebiliriz: O bazen dinleyicilerin zihin dünyalarını, anlatacağı konuya hazırlamak ve dikkatlerini çekmek için öğretime hazırlayıcı tarzda sorulardan yararlanmış (Müslim, 2016: 151), bazen soruya soruyla karşılık vererek muhatapın dikkatini bir noktada toplamış (Müslim, 2016: 1071), bazen özel bir soruya – arkasından gelebilecek muhtemel soruları da hesaba katarak- genel ve kapsamlı bir cevap vermiştir (Gürel, 2015: 126).

Eğitimde kuşkusuz en etkili yöntemlerden birisi soru-cevap yöntemidir. Zira soru sormak muhatapı dinlemeye hazırlamanın en etkili yöntemidir. Soru sorulunca dinleyici kitle verilecek mesajı daha çabuk odaklanabilmektedir. Örneğin, Ebû Hureyre'den (r.a) rivâyet edildiğine göre Rasûlullâh (s.a.s): "Müflis kimdir, biliyor musunuz?" diye sordu. Ashâb: "Bize göre, müflis, parası ve malı olmayan kimsedir" dediler. Rasûlullâh (s.a.s): "Şüphesiz ki, ümmetin müflisi, kıyamet günü namaz, oruç ve zekât sevabıyla gelip, fakat şuna sövüp, buna zina isnâd ve iftirası yapıp, şunun malını yiyip, bunun kanını döküp, şunu dövüp, bu sebeple iyiliklerinin sevabı şuna buna verilen ve üzerindeki kul hakları bitmeden sevapları biten, hak sahiplerinin günahları kendisine yükletilip sonra da cehenneme atılan kimsedir, buyurdular (Müslim, 2016: 1073; Buhârî, 2017: 299-300; Ayrıca bkz. Müslim, 2016: 291).

Bu bağlamda Rasûlullah (s.a.s) dinleyenlerin dikkatini toplamış, bilgiyi kalıcı hale getirmek için karşılıklı konuşmayı ve soru sormayı önclemiştir.

Temsil (Benzetme/Örnek Gösterme) Metodu

Örnek olay metodu, belirli bir öğretim konusu ile ilgili gerçek hayatta karşılaşılan problemlerin sınıf ortamında neden, nasıl ve sonuç ilişkisine göre incelenerek çözülmesi yoluyla öğrencilerin o konuyla ilgili bilgi, beceri ve tutum kazanmasını sağlamak ve benzer olaylar karşısında daha hızlı ve etkin çözüm yolları bulmalarına yardımcı olmak için kullanılır (Sünbül, 2007: 353-354).

Temsil metodu, “düşüncelerin daha iyi anlatılması için bazı kavram ve fikirlerin örneklerle anlatılması” metodudur.

Bu metod anlamların zihinlere yerleşmesi için duyular dünyasında bir model oluşturması, uzağı yakınlaştırması, kapalı manaları açması, soyut fikirleri herkesin anlayacağı şekilde somut hale getirmesi özellikleriyle eğitim-öğretimde çok önemlidir (Özek, 1991: 165).

Hz. Peygamber, somut kavramların anlamlı hale gelmesi için tüm duyu organlarına hitap edecek uyarıcıları kullanmıştır, denilebilir. Hz. Peygamber ashâba bir konuyu sunarken olabildiğince somut nesnelere, eşyalarla örnekler vermiştir. (Geniş bilgi için bkz. Kılıç, 2010: 11-40; Aslan, 2013: 249-270).

Hz. Peygamber temsillerde “hurma, deve, çöl” gibi misaller vererek meselelerin anlaşılmasını kolaylaştırmış, kendi kültüründen temsillerle meseleleri izah etmiştir. Bu bağlamda Müslümanları hurmaya (Buhârî, 2017: 1350), Kur'ân'ı unutmamayı devenin kaçmasına (Buhârî, 2017: 1270), kulun tevbesini, çölde devesini kaybeden ve bulunca sevinen bedevîye benzetmiştir. (Buhârî, 2017: 1495)

Burada şunu belirtelim ki, birey öncelikle bulunduğu yakın çevredeki olay ve olgulara karşı daha duyarlıdır. “İnsanın yakın çevresi, içinde doğup büyüdüğü ve yetiştiği kültürel çevredir. Bu bakımdan insan için daha anlamlı ve daha iyi bilinendir. Zira insanın bütün ihtiyaçları yakın çevresinden karşılanır ve çevresindeki olaylarla iç içedir. Eğitim ve öğretmeye muhatapın yakınında olan eşya, olay ve varlıklardan, başka bir ifadeyle tanıyıp bildiklerinden başlamak gerekir” (Durmuş, 2009: 292-293). Zira bu çevre içinde insanlarla etkileşim halinde olup, ihtiyaçlarını bu çevreden karşılamaktadır (Taşpınar, 2009: 72; Durmuş, 2009: 293-294).

Ayrıca toplumsal hayatta bir arada yaşamayı bir geminin alt ve üst katlarında yolculuk eden bir gruba, (Buhârî, 2017: 686; Tirmizî: 2017: 814-815) iyi arkadaşı misk taşıyan kimseye, kötü arkadaşı ise körük üfüren kişiye benzetmiştir (Buhârî, 2017: 1366; Diğer bir örnek için bkz. Buhârî, 2017: 1524-1525).

Hz. Peygamber de konuyla ilgili bulunulan yer ve zamandan hareket ederek bir tasarım yapmış, örnekler belirlerken bu ilkeyi uygulamaya özen göstermiştir.

Tekrar Metodu

Öğrenilmiş her türlü davranışın niteliğini artıran en önemli unsur, ilgili davranışın tekrar tekrar yapılmasıdır. Örneğin bir meslekî becerinin iyi bir şekilde ortaya konulabilmesi için sık tekrar edilmesi gerekir. Öğrenme konusundaki araştırmalar iyi öğrenilen becerilerin kalıcı alışkanlıklara dönüştüğünü göstermektedir (Taşpınar, 2009: 127-128).

Eğitimde önemli konuların altını çizmek ve tekrarlamak önemli bir öğretim metodudur. Öğrenci tekrarlanan şeylerin önemli olduğunu farketmektedir. Burada şunu belirtelim ki, bilgileri zihne yerleştirmek için sıkça tekrar ederiz. Tekrar sayesinde bilgiler kısa süreli hafızadan uzun süreli hafızaya aktarılır ve zihne iyice yerleşir.

Öğrenilen konunun üzerinde yeniden çalışılması ve gözden geçirilmesi unutmamayı azaltmaktadır. Öğrenmede tekrar özellikle becerilerin kazanılmasında ve öğrenilenlerin kalıcılığının sağlanmasında önemli rol oynar (Sünbül, 2007: 23; Durmuş, 2009: 284-286).

Tekrar bilginin perçinleşmesinde mühim bir faktördür. İslamî ilimlerde bilgiyi ilme'l-yakîn ayne'l-yakîn, hakke'l-yakîn şeklinde kategorize etmek mümkündür. Bilginin ayne'l-yakîn

oluşu bilginin dile yerleşmesini, hakke'l-yakîn oluşu zihne yerleşmesini, ayn'e'l-yakîn oluşu kalbe yerleşmesini temsil eder. Tekrar, bilginin dile, zihne ve kalbe yerleştirmesini kolaylaştırır.

Hz. Peygamber ashaba yeni bilgiler öğretirken üç defa tekrarlamış ve önemli hususların zihne yerleşmesi için çalışmıştır. Ayrıca dinleyicilerin anlama kapasitesine göre zaman zaman tekrar yapmıştır Enes der ki: "Allah'ın elçisi bir cümle söylediği zaman, anlaşılincaya kadar onu bazen üç defa tekrar ederdi..." (Buhârî, 2017: 216).

Hz. Peygamber (s.a.s) zikrettiği hususu vurgulamak, muhataba ehemmiyetini göstermek ve dinleyenin iyice dinleyip öğrenmesi amacıyla sözünü tekrar etmiştir. Buhârî bu maksadı kitabında "İyice Anlaşılsın Diye Sözü Üç Kez Tekrar Eden Kimse" adlı bölüm başlığıyla yapmıştır (Ebû Gudde, 2017: 148-149).

Tebşir ve İnzar Metodu

Hz. Peygamber'in (s.a.s) öğretimde kullandığı metotların en başta gelenlerinden birisi de yapılmasını istediği hayra teşvik etmesi, sakındırdığı şeylerden de korkutmasıydı. Hz. Peygamber (s.a.s) hayırlı şeylere, sevabını zikredip sağlayacağı faydalara dikkat çekerek teşvikte bulunur; şerden de azabını zikredip kötülüklerine ikazda bulunarak sakındırırdı (Ebû Gudde, 2017: 169-170; Geniş bilgi için bkz. Koç, 1997: 159-184; Gündüz, 1998: 523-542).

Kur'ân-ı Kerim'de Yüce Allah: "Ey Muhammed! Biz seni bütün insanlara ancak müjdeleyici ve uyarıcı olarak göndermişizdir; fakat insanların çoğu bilmez" buyurmuştur (Sebe', 34/28).

Yüce Allah bir eğitimci olarak gönderdiği peygamberlerini müjdeleyici ve ikaz edici/uyarıcı nitelikleriyle göndermiştir. Peygamberler getirdikleri mesajların hak ve hakikat olduklarına iman edip yanında yer alanları cennet ve nimetleriyle müjdelemiş; iman etmeyip karşı çıkanları ise cehennem azabı ile uyarmışlardır. (Durmuş, 2009: 295).

Kendisinin de kolaylaştırıcı bir eğitimci olduğunu belirten Hz. Peygamber'in eğitimcilere her zaman ışık tutan ve tutması gereken çağlar üstü bazı mesajları şöyledir: "Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız; müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz" (Buhârî, 2017: 211). "İslâm kolaylık dinidir" (Buhârî, 2017: 202). Hz. Aişe'nin ifadesiyle iki iş arasında serbest kalınca günah olmadığı sürece kolay olanı tercih ederdi" (Buhârî, 2017: 1462).

Ebû Mûsâ (r.a) anlatıyor: "Rasûlullâh (s.a.s) ashâbından birini herhangi bir iş için gönderdiğinde: "Müjdeleyiniz, nefret ettirmeyiniz. Kolaylaştırınız, zorlaştırmayınız" diye emir buyururdu (Müslim, 2016: 740; Ebû Dâvûd, 2015: 1022).

Kolaylık ilkesi insanı motive eder. Bunun sonucunda insanın kendisine güveni gelir, sıkıntı ve gerilim giderek yerini rahatlığa bırakır. Sonuçta insan kendisine sunulan bilgileri almaya hazır hale gelir (Durmuş, 2009: 288-290).

Tahkiye Metodu

İnsan fitratına en uygun eğitim metodlarından biri de tahkiye metodudur.

Hz. Peygamber (s.a.s) çoğu kez geçmiş ümmetlerin kıssalarını ve olaylarını anlatmak sûretiyle ashabını eğitip öğretirdi (Geniş bilgi için bkz. Durmuş, 2009: 285). Bunlar dinleyenlerin gönlünde son derece müspet tesir bırakır, onları yönlendirmede son derece etkili olur, gönüller bunları dinlemekle muazzam gayret ve iştiyak gelir, kalp ve kulak bunları dinlemekten son derece hoşnut olurdu. Esasında bu metodu ilk olarak Allah Teâlâ

Peygamberlerini eğitirken uygulamış ve şöyle buyurmuştur: “Peygamberlerin başlarından geçenlerden, sana anlattığımız her şey, senin gönlünü pekiştirmemizi sağlar” (Hûd, 11/120).

Tahkiye metodu, anlatım kolaylığı sağlaması; edebî tasvire imkân vermesi; akla, duygulara aynı anda hitap edebilmesi; muhâtabın alâkasını uyanık tutması gibi birçok özelliğiyle hem âyetlerde, hem de Hz. Peygamber'in uygulamalarında yerini almıştır (Gürel, 2015: 128).

Hz. Peygamber (s.a.s) birçok olay, olgu ve değeri anlatırken tahkiye metodundan yararlanmış. Salih amelin önemini ortaya koyarken ağzını büyük bir kayanın kapattığı büyük bir mağaraya sığınan ve yaptıkları salih amellerle Allah'a (c.c) dua edip mağaranın açılmasını sağlayan üç kişinin kıssası (Buhârî, 2017: 639) tahkiye metoduna güzel bir örnektir. Hz. Peygamber'in (s.a.s) tahkiye metodu teşvik edicidir. Böylece bir hakikati anlatmak, onu toplumun zihnine ve hafızasına yerleştirmek daha da kolay hale getirilmiştir (Diğer örnekler için bkz. Buhârî, 2017: 891, 899-900; Müslim, 2016: 416, 1069).

SONUÇ

İnsan doğasına ilişkin yeni kabullerle birlikte, eğitim alanında hümanist anlayış güçlenmektedir. Bu bağlamda öğrenci, aktif ve etkileşimli bir araştırmacı, problem çözen ve strateji geliştirebilen bir kişi olmak için çaba sarfeder. Bu bağlamda eğitimde rahat bir ortam hazırlanmalı, öğretimin temelinde, öğrencilerin ilgileri ve hedefleri olmalıdır. Öğrenme, öğrenciyi merkeze alan, hoşgörü çerçevesinde, onun yetenek, ilgi ve becerilerini dikkate alan bir ortamda gerçekleştirilmelidir.

Eğitimde ve sınıf ortamında bireyselliğin ön planda tutulması zaruridir. Bu çerçevede bireysel farklılıkların bilişsel, duyuşsal, işlevsel ve eylemsel boyutta farkına varılabilmesi için içerik ve yapılanmanın gerçekleştirilmesi mühimdir.

Ayrıca eğitimde fırsat eşitliği sağlanmalı hem kızların hem de erkeklerin küçük yaşlardan itibaren sağlıklı ve olumlu benlik gelişmelerine yardımcı olunmalıdır. Hz. Peygamber bu hususa dikkat çekmiş, kadınların, kölelerin ve engellilerin eğitimiyle de yakından ilgilenmiştir. Hz. Peygamber insanın gereksinimlerini önemsemiş, eğitimde insan faktörünü, onun zihin zihin dünyasını ve duygularını ön planda tutmuştur. Bu meyanda sahabenin içinde bulunduğu potansiyeli desteklemiştir.

Öte yandan çocukların fitratının çevreleriyle bütünleşmeye müsait olduğu ve kabiliyetlerinin içinde buldukları kültüre göre oluştuğu, eğitimde insana ait her faaliyetin evrensel bir renk taşıması gerektiği unutulmamalıdır.

Göstererek öğretmede, öğrenciyi eğitim ortamına dâhil edilmelidir. Zira öğrenci kendini öğrenme sürecinin gerçek bir parçası olarak hissettiğinde hedef davranış değişikliğine daha hızlı ulaşacaktır ve öğrenme diğer aşamalarda daha hızlı gerçekleşecektir. Ayrıca öğrenci eğitimde kendisini hazır hissetmelidir. Eğitimin amacı iyi bir insan yetiştirmek, iyiliğe teşvik ve kötülükten sakındırmak olmalıdır.

Rasûlullah'ın değerlerinin genç neslin hayatında yer alabilmesi için, Hz. Peygamber'i çağa taşımak ve benimsediği eğitim ilkelerini kabul etmek ve gözetmek sûretiyle, onu örnek almanın her zamankinden daha elzem olduğu aşikârdır.

Kur'an-ı Kerim'in her yönüyle “En güzel örnek” (Ahzab, 33/21) olarak takdim ettiği Hz. Peygamber (s.a.s) ortaya koyduğu eğitim modeliyle çağlara hitap etmiş; İslâmî eğitimin öngördüğü temel ilke ve metodları hayata geçirmiştir.

Burada şunu belirtelim ki, Hz. Peygamber eğitimde insanı merkeze almıştır. Onun yaşını, zihinsel, duygusal ve fiziksel özelliklerini dikkate alarak eğitim öğretimi planlamıştır. Zira insanın kendini gerçekleştirmeye çalışan bir güdüye sahip olduğu unutulmamalıdır. Bu bağlamda günümüzde çocukların ve gençlerin ihtiyaçları göz önünde bulundurularak eğitimin planlanması sağlanmalıdır. Zira gelişme, ilerleme, kendini gerçekleştirme insanın temel vasıflarıdır. Eğitimde insanın, kendi öz duygu ve gereksinimleri doğrultusunda eylemlerde bulunması sağlanmalı, sahip olduğu gizil güçlerin harekete geçirilmesi için gereken eğitim ortamı hazırlanmalıdır. Bireysel farklılıklara dayalı çeşitliliğin verimliliği artıracığı, kişisel gelişimi destekleyici ve teşvik edici yaklaşımın insan doğasına daha uygun olduğu unutulmamalıdır.

Rasûlullah öğretimin zaman mekân tanımadan yapılması gerektiğini vurgulamış ve istifade edilecek fırsatlar doğduğunda mutlaka öğretimin gerçekleşmesi gerektiğini bütün yaşantısıyla göstermiştir.

Hz. Peygamber sahabe ile etkileşim halinde olmuş ve anlatacağı hususu sohbet tarzında öğretme eğilimi içinde olmuş, anlatacağı konuya ilgi çekici bir şekilde giriş yapmıştır. Anlattığı konu içeriğiyle ilgili dışarıdan, günlük hayattan yaşantılardan örnekler vermiştir. Açık, içten, doğrudan doğruya ve dostça anlatımlarda bulunmuştur Hz. Peygamber. Konuşmanın başlangıcında, konunun ana hatlarına ve temel noktalarına değinmiştir. Hz. Peygamber sohbeti sırasında ashâbın ilgisini çekmiş ve sohbet boyunca bunu sürdürmüştür. Anlattıklarını geçmiş tecrübelerle ve ashâbın ihtiyaçlarıyla desteklemiştir. İçeriği tek tek ve anlamlı bir sıra ile sunmuştur.

KAYNAKÇA

- Ahmed b. H. (1313). *Müsned*. el-Matbaatü'l-Meymuniyye.
- Ahmed b. H. (1999). *el-Müsned*. Müessesetü'r-Risâle, Beyrut.
- Alogon, B. (1957). Eğitimde Kültür Değişmelerinin Tesiri, *Eğitim Hareketleri*, 3(35).
- Aslan, R. (2013). Hadislerde temsili anlatım. *İslamî İlimler Dergisi*, 8(1).
- Aslankurt, B. (2013). *Eğitimde kuşaklararası hareketlilik –Fırsat eşitliğinde Türkiye nerede?. Türkiye Ekonomi Politikaları Araştırma Vakfı (tepa)*.
- Atabek, M. (1998). Eğitim ile beden dili arasındaki ilişki. *Öğretmen Dünyası*, 19(226).
- Bilgin, B. (1991). *İslam ve çocuk*. DİB Yayınları, Ankara.
- Buhârî, E. A. M. b. İ. (2017). *Sahîhu'l-Buhârî*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, Lübnan.
- Çalışkan, N. ve Yeşil, R., (2005). Eğitim sürecinde öğretmenin beden dili. *Gazi Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi*, 6 (1)
- Çepni, S. ve S. Akyıldız, S. (2008). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Celepler Matbaacılık, Trabzon.
- Çüçen, A. (2005). Kültür, uygarlık, evrensellik ve çok kültürlülük. *Kaygı: Uludağ Üniversitesi Felsefe Topluluğu Dergisi*, 4.
- Dodurgalı, A. (1999). *Din eğitimi-öğretiminde ilkeler ve yöntemler*. İFAV Yayınları, İstanbul.
- Durmuş, Z. (2009). "Âyetlerin eğitsel ilkeler yönüyle yorumlanması" Kuram ve eylem yönüyle din eğitiminin teolojik ve felsefi temelleri sempozyumunda sunulmuş bildiri, Konya İlahiyat Derneği Yayınları, Konya.
- Ebû Dâvûd, S. b. E. S. (2015), *Sünen-i Ebî Dâvûd*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, Lübnan.
- Ebû Gudde. (2017). *Bir eğitimci olarak Hz. Muhammed ve eğitim metodu*. Otto Yayınları, Ankara.
- Ergenç, K. (2019). *Gelenek ve modernlik arasında eğitimde özgünlük*. <http://www.imhgebze.com> adresinden 24.07.2019 erişildi.
- Ergün, M. (1997). *Eğitim Sosyolojisi*. Ocak Yayınları, Ankara.
- Fayda, M. (1989). *"Âişe" Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi*, TDV Yay., İstanbul.

- Gözütok, Ş. (2017). *Hz. Peygamber döneminde eğitim öğretim*. Ensar Neşriyat, İstanbul.
- Gündüz, T. (1998). Pedagojik açıdan Kur'an'da inzar kavramı ve ilgili bazı kavramların incelenmesi, *Uludağ Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 7(7).
- Gürel, R. (2015). Hz. Peygamber'in (S.A) eğitim-öğretim modelinde belli başlı ilke ve metotlar. *Yakın Doğu Üniversitesi İslam Tetkikleri Merkezi Dergisi*, 1(2).
- Haceminoğlu, N. (1983). Eğitimde Kültürün Yeri, *Türk Edebiyatı*, 120.
- Hâkim en-Nisaburi, A. M. (t.y). *Müstedrek al's-sahihayn*, Mektebetü'l-Matbuati'l-İslami, Haleb.
- Hökekleli, H. (1995). Hz. Peygamber'in çocuklara ve gençlere yaklaşımı. Hz. Peygamber ve Gençlik, Ankara.
- İbn Haldûn, (2004). *Mukaddime*. Yeni Şafak Kültür Armağanı, İstanbul.
- İbn Mace, M. b. Y. K. (2013). *Sünen-i İbn Mace*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, Lübnan.
- İslâm ve ihsân. www.İslâm ve ihsân.com/Peygamberimizin -42- Eğitim Metodu adresinden 24.04.2019 erişildi.
- Kandemir, O. Ve Kaya F. (2010). Gelir dağılımının yükseköğretimde fırsat eşitliğine etkisi: Türkiye'de özel öğrenci gerçeği. *Kastamonu Eğitim Dergisi*, 18 (2).
- Karasar, N. (1979). Eğitimde fırsat eşitliği, *Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 12(1-4).
- Karataş, M. (2003). Hz. Peygamber'in beden dili. *İstanbul Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 8, 101-138.
- Kılıç, S. (2010). Kur'an ve hadislerde temsilî anlatım örnekleri, *İslamî İlimler Dergisi*, 5(1).
- Koç, A. (1997). Din eğitimi açısından Kur'an-ı Kerim'de tebşir kavramı, *Din Eğitimi Araştırmaları Dergisi*, 4.
- Köylü, M. (2013). Yetişkinlik dönemi din eğitiminin temel ilkeleri, Yaygın Din Eğitimi Sempozyumu II, Ankara.
- Müslim, E. H. M. b. H. (2016). *Sahîh-i Müslim*. Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, Lübnan.
- Nesâî, E. A. A. b. Ş. (2017). *Sünenü'n-Nesâî*, Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, Lübnan.
- Önder, M. (1986). Eğitimde milli kültür. *Milli Eğitim*, 69.
- Özdemir, S. (2002). "Din eğitiminde soru-cevap metoduyla öğretimde Hz. Peygamber örneği", IV. Kutlu doğum sempozyumu, Isparta.
- Özek, A. (1991). *Bir eğitimci olarak Hz. Muhammed*. Esra Yayınları, Konya.
- Öztürk, M. (2014). *Yapılandırmacı eğitim kuramının felsefî temelleri*. İstanbul Üniversitesi Felsefe Anabilim Dalı, İstanbul.
- Sümertaş, B. (2012). Eğitim öğretim ilkeleri: Terbiye ve talim umdeleri. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 1(2).
- Sünbül, A. M. (2007). *Öğretim ilke ve yöntemleri*. Çizgi Kitabevi, Konya.
- Taberanî, E. K. S. b. A. (1985). *el-mu'cemu'l-kebir*. Dâru İhyâi't-Turâsî'l-Arabî, Beyrut.
- Taşpınar, M. (2009). *Kuramdan uygulamaya öğretim ilke ve yöntemleri*. Data Yayınları, Ankara.
- Tirmizî, E. İ. M. b. İ. b. S. (2017). *Sünenü't-Tirmizî*. Müessesetü'r-Risâle, Beyrut, Lübnan.
- Tunç, A. (1977). Eğitimde fırsat ve imkân eşitliği. *Batı Eğitim Kurumu Dergisi*, 4(47).
- Ültanır, G. (2003). Eğitimde kültürün hangi boyutlarının genç kuşalara aktarılacağı kaygısı. *Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 23(3).

EXTENDED ABSTRACT

Introduction

There's a great need to impart Prophet Mohammed's teaching method to all mankind, individuals, families, society, because his teaching method is of such nature that encompasses every single aspect of human life. With his words, behaviors and practices, Mohammed put forth a method in teaching that is unprecedented in the entire human history. If we're to follow the footsteps of Mohammed, we must have proper and comprehensive knowledge and understanding on these aspects of Mohammed. Knowing Prophet Mohammed's teaching method is the first condition and first step of adapting his behaviors as model and example for the present day. Describing the Qur'an as the "noblest example"

in every aspect (Ahzab, 21), Prophet Mohammed (peace be upon him) addressed all ages with his teaching model and put into practice the fundamental principles and methods stipulated in Islamic education. In this context, Prophet Mohammed's teaching method is of vital importance for Muslims facing many problems today.

Method

In Qur'an, Prophet Mohammed is described as "Müzekkir" (reminder), "Sirâc" (enlightener) and "Üsve-i Hasene" (most excellent example). All three of these denominations point to Prophet Mohammed's educational personality. Indeed, whenever Prophet Mohammed would order something, he would apply the requirements of such order first himself, whereafter his Companions would take that as an example and follow the orders the way as they would see on the example of Prophet Mohammed. It should be noted here that with the emigration, Medina became the center of knowledge and wisdom in a very short time. Muslims were asking questions to Prophet Mohammed to learn the necessities of the religion they believed in. He answered the questions one by one to convey knowledge and wisdom to his Companions. Prophet Mohammed compared his teaching to an affectionate father's attitude towards his children and said: "I am teaching you like a father teaching / guiding his children". Being well aware of this, the prophet's companions were making great efforts to preserve every single information coming from this prophetic source. In a narrative, the companions' attitude when listening to Prophet Mohammed is described as follows: "They were as (attentive) is if there was a bird over their head".

Prophet Mohammed was conducting his educational activities everywhere. In this context, since Prophet Mohammed lived like one of his companion people, the flow of information between them continued in the natural course of life at home, on the road, in the market, during expeditions, in short, in every social environment. The private conversations organized by Prophet Mohammed in prayer rooms to educate his companions and the statements he made during interviews with various groups were made in the presence of the general public. Moreover, the persons, whit whom Prophet Mohammed spoke privately on various occasions, would always share with their friends the words which Prophet Mohammed had spoken during those interviews. Thus, Medina became one of the largest open education centers in history.

Results and Discussion

At this point, it is worth noting that Prophet Mohammed started to teach new rules and values after the first revelation and in this context said: "I was sent as teacher". Prophet Mohammed emphasized that he was a facilitating tutor. Likewise, his companions did also point out the educationalist characteristic of Prophet Mohammed (peace be upon him) and stated that they had not seen before a tutor as noble and as compassionate as Prophet Mohammed.

Presenting Prophet Mohammed today as an exemplary model in the identity development process of today's youth has become inevitable for both our country and the current situation of the Islamic world.

Determining the points to which Prophet Mohammed (peace be upon him) attached importance will shed light to today's tutors in their efforts to give religious education to children. Prophet Mohammed was engaged in both the preaching of Islam and the education of the children of people who believed in him. Both himself and his Companions made great efforts regarding the education and training of children. Without ignoring the necessities of our age, taking into consideration the points that Prophet Mohammed (peace be upon him) attached importance to in terms of children's education will lead us to healthier results.